

Virus v televizi – sonda do výroby zpravodajství ČT během koronavirové krize / Virus in TV – Insight into Czech TV News Production in the middle of the Coronavirus Crisis

Jan Šenkýř

Abstrakt

Práce na základě rozhovorů s deseti reportéry a moderátory České televize dokumentuje okolnosti výroby zpravodajství v době, kdy vláda přijímala bezprecedentní opatření ve snaze zabránit šíření nového typu koronaviru. Přináší svědectví novinářů z nejturbulentnějšího období a snaží se to, jak vnímali zásahy státu i vynucené změny ve výkonu vlastní práce, zasazovat do kontextu. Reflektuje i roli novinářů a to, jak ji sami chápali. Zabývá se i tím, zda zejména v čase nástupu krize měli žurnalisté prostor na pečlivější promyšlení každodenního zpravodajství.

Abstract

The study documents circumstances of TV news production at the time when the government was taking unprecedented measures to prevent from spreading of a new type of coronavirus. It is based on the interviews with ten Czech Television reporters and anchormen. The work is bringing the evidence of journalists from the most turbulent period. It makes efforts to contextualize how the journalists perceived the government interventions as well as enforced changes in the course of their work. The thesis reflects also the role of the journalists themselves and how they see it themselves. It reflects on a possibility whether there was a space for any kind of in-depth journalism or more carefully prepared daily news.

Klíčová slova: Koronavirus; covid-19; Česká televize; zpravodajství; novináři; vnímání.

Keywords: Coronavirus; COVID-19; Czech Television; news; journalists; perception.

Úvod

„Zachránili jsme tisíce mrtvých,“ pravil český premiér v závěru dubna 2020.¹ V té době jsem domlouval první rozhovory. Chvástavý a především neobratný výrok Andreje Babiše jen podpořil můj záměr zaznamenat prožitky novinářů² a pokusit se zachytit jejich vnímání (vprostřed) koronavirové krize. Jako většina pracujících lidí čelili mnoha výzvám v rovině osobní i profesní, jedna z nich ale byla velmi specifická. Spočívala v práci třeba s takovými výroky, jaký pronesl předseda vlády. Bylo jich mnoho od mnohých představitelů státu – byť byly šikovněji formulovány, často je spojovala neurčitost, nejistota, nervozita a někdy i neznalost. Byla to ovšem klíčová surovina pro výrobu zpravodajství v době, kdy se ještě zvýšily nároky na jeho rychlost a přesnost (samozřejmě to nebyla složka jediná, ale v prvních dnech až týdnech, kdy kabinet zveřejňoval různá omezení a zákazy, kterými se veřejnost měla dennodenně řídit, byly tiskové konference ministrů zásadní).

Během prvních měsíců, kdy Česko žilo s koronavirem na svém území a virus i nemoc stejně jako vládní opatření, přijímaná ve snaze zabránit šíření nákazy, byly dominantními tématy ve společnosti a v médiích, jsem uskutečnil deset rozhovorů s redaktory a moderátory Zpravodajství České televize.³ S patričním respektem k jedné ze stěžejních knih zabývající se orální historií *The Voice of the Past* od Paula Thompsona bych si dovolil přiřadit následujícím stranám podtitul *The Voice of the Past* – s odkazem na osobnosti narátorů a na rychlost, s jakou museli v kritické době (i se zmatenými informacemi) pracovat. I jejich každodenní život přitom ovlivnila opatření, o nichž měli, jak praví zákon, nestranně informovat veřejnost. Někteří z nich přitom při nahrávání sami zmiňovali, že si ještě neutvořili ucelený obraz prvních koronavirových týdnů a měsíců. Možná o to cennější bylo zaznamenat takové postřehy včas.⁴

¹ Předseda vlády Andrej Babiš na tiskové konferenci kabinetu dne 24. dubna 2020 reagoval na fakt, že část vládních opatření, přijatých ve snaze bránit šíření nákazy koronavirem, označil Městský soud v Praze za nezákonná a zrušil je: „*Nejsem si vědom, že bychom udělali nějakou chybu. Vláda udělala maximum, má jasný výsledek. Zachránili jsme tisíce mrtvých.*“ (Verdict Městského soudu začátkem roku 2021 zrušil Nejvyšší správní soud.)

Tisková konference po mimořádném jednání vlády, 24. 4. 2020. In: *Vláda České republiky* [online]. Praha [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-mimoradnem-jednani-vlady--24--dubna-2020-181213/>.

² Není-li uvedeno jinak, generické maskulinum v textu zahrnuje obě pohlaví, tedy novináře i novinářky, ministry i ministryně apod.

³ Výběr zahrnuje 8 redaktorů a 2 moderátory. V první fázi jsem považoval za přínosné zmapovat prožitky a postoje *typického* novináře produkujícího denní zpravodajství. V budoucnu bych rád okruh narátorů rozšířil např. o Daniela Stacha, který se stal oceňovanou veřejnoprávní tváří protiepidemické osvěty, případně Michala Kubala, který v době pořizování prvních rozhovorů sbíral materiál pro knihu *Pandemie*.

⁴ Předkládaný text je zkrácenou verzí diplomové práce obhájené v září 2020 na FHS UK.

Ve službách služby veřejnosti

Žurnalistika – v užším pojetí pak zpravodajství – má přinášet lidem informace, na jejichž základě mohou dělat ta nejlepší možná rozhodnutí, důležitá pro jejich vlastní životy, společnost i jejich vlády.⁵ Je to jedna z vybledlých definic, kterou současná koronavirová krize znovu vybarvuje. Obsah zpravodajství ovlivňuje informovanost a v důsledku i chování veřejnosti. A stejnému publiku nabízí, byť nikoli prvoplánově, i východiska pro hodnocení „těch u moci“.⁶ *Kodex České televize* konstatuje, že tato poskytuje divákům informace důležité pro jejich všestrannou orientaci a svobodné utváření názorů. Redaktorům pak stroze nařizuje, že si při vystupování ve zpravodajských pořadech musejí počínat tak, aby divák nemohl rozpoznat, jaký mají na věc, o níž informují, názor.⁷ Mnoho konkrétních vodítek už poměrně rozsáhlý materiál nenabízí; zdůrazňuje potřebu striktního rozlišení mezi zprávou a hodnotícím soudem (komentářem) s tím, že zpráva obvykle obsahuje informaci o postojích hlavních aktérů události.

Právo prezentovat vlastní názory je reportérům vyrábějícím zpravodajství odňato, což ale pochopitelně neznamená, že je nemají, že nežijí osobní životy, že je neformují vlastní zkušenosti... Globální koronavirová tematika, dopadající v praxi na životy všech obyvatel Česka a kombinující mimo jiné zdravotnictví, politiku i ekonomiku, nutí k vytváření (a přetváření) úsudků úplně každého. Tento vnitřní proces je u žurnalistů o to intenzivnější, že jsou přímo „u zdroje“ obecných informací i konkrétních příběhů.

Více než dvě třetiny lidí, které během června 2020 oslovili tazatelé z Centra pro výzkum veřejného mínění⁸, se obávaly o zdraví svých blízkých a zhruba dvě pětiny respondentů měly obavy o vlastní zdraví. Oproti květnovému šetření se obě čísla mírně snížila.⁹ Ani samotní narátoři se v souvislosti s koronavirem nevyhýbali slovům obava nebo strach, častěji však volili výraz respekt. Spojovali to s tím, že o viru a nemoci stále není dost spolehlivých informací, že ji detailně neznají, že se liší názory odborníků, že je brzy na hodnocení apod.

⁵ Definice, nebo spíše jedna z charakteristik žurnalistiky, na níž se shoduje řada institucí či autorů, např. *American Press Institute*, viz <https://www.americanpressinstitute.org/journalism-essentials/what-is-journalism/purpose-journalism/>.

⁶ CUSHION, Stephen, 2012. *Television Journalism*. London: Sage. ISBN 978-1446207413, s. 13-16.

⁷ *Kodex České televize*, 2003. In: *Česká televize* [online]. Praha [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-5-pece-o-informace-ve-zpravodajstvi-a-aktualni-publicistice/>. *Kodex České televize* rozvádí některá ustanovení zákona 483/1991 Sb., o České televizi; zákon se na jeho existenci přímo odvolává.

⁸ Výzkumné oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i.

⁹ Obavy veřejnosti o zdraví spojené se šířením koronaviru a finanční situace domácností – Naše společnost – speciál – červen 2020. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha, 10. 7. 2020 [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5229-obavy-verejnosti-o-zdravi-spojene-se-sirenim-koronaviru-a-financni-situace-domacnosti-nase-spolecnost-special-cerven-2020>.

To, jak vnímali riziko, se vyvíjelo v čase; zatímco kvantitativní výzkumníci v citovaném průzkumu zachytili pokles pomyslné křivky, narátoři vykreslují ještě její náběh: „*Na začátku to bylo ,v Číně mají chřipku.’ A tak jsem k tomu přistupovala. Pak přišlo to období ,oukej, tak to je mnohem horší chřipka, umírají na to lidi.*“¹⁰

Dlužno podotknout, že věkem nikdo z narátorů nespadá do kategorie seniorů, tedy mezi ty, u nichž by případné onemocnění – alespoň podle znalostí, kterými odborná veřejnost disponovala v prvních měsících epidemie – mohlo mít závažnější průběh. Pochopitelně však většina má právě v této věkové skupině rodiče, na což ostatně reagovali mimo jiné omezením vzájemných návštěv. Reálné nebezpečí spojené s rodinou, jejím případným nakažením, zčásti formovalo pohled oslovených novinářů na to, co virus může způsobit. „*Říkala jsem si: ,Kdybych to chytla, tak nějakým způsobem to určitě překlepu. Čeho jsem se bála, tak bylo, abych to případně nezavlekla do rodiny, proto jsem jaksi držela ten distanc. Jak říkám, umírají na to starý lidi. Když to řeknu takhle, tak je to takový neosobní, ale pak když si to představím u vlastní babičky, tak jsme samozřejmě někde jinde – a to nikdo nechce vidět.*“¹¹

Snaha získávat relevantní informace definuje novinářskou profesi; člověka, který ji vykonává, ovlivňuje i v soukromí. Nemá-li dostatek informací, anebo se ty získané výrazně rozcházejí, snaží se hledat dál. Po celou tu dobu mají větší prostor emoce. Ty emoce, které mu zákonné normy velí vytěsnit z vysílání. „*Já vlastně nevím, z čeho ten strach byl, jestli byl větší o ženu a dítě, nebo o ty rodiče, nebo ten strach z neznámého. Ale měl jsem pocit, že co já můžu ovlivnit, tak chci mít ovlivněno dopředu a dřív, než mi to začne někdo přikazovat.*“¹² V případě koronaviru úsilí o získávání spolehlivých zpráv komplikoval fakt, že přinejmenším zpočátku selhávala osvědčená metoda obrátit se na experty: I pro ně to byla nepoznaná infekce, jejich názory se měnily natolik, že se někteří za své výroky později omlouvali. „*Já mám obrovskou míru respektu k odborníkům a zároveň i k tomuhle viru, protože nevím, v co může zmutovat. Jsem laik, možná aktivnější, ale furt jenom příjemce masmediálních sdělení. A tahle sdělení už jsou přefiltrováním něčeho, co říkají odborníci. A sami odborníci se neshodnou na tom, co to vlastně je.*“¹³ Známy je třeba příklad profesora Jana Pirka: Nejprve mluvil o tom, že by se měla nakazit celá populace, později (z domácí karantény) řekl, že „*koronavirus není sranda*“ a že už ho zlehčovat nebude.¹⁴ Záměrně vybírám

¹⁰ Z rozhovoru s Michaelou Novákovou 17. 5. 2020.

¹¹ Z rozhovoru s Denisou Kotkovou 17. 5. 2020.

¹² Z rozhovoru s Lubošem Rošim 12. 5. 2020.

¹³ Z rozhovoru s Martinem Řezníčkem 3. 6. 2020.

¹⁴ Koronavirus není sranda, už bych ho nezlehčoval. Jen hlupák nemění názory, přiznává z karantény profesor Pirk, 18. 3. 2020. In: *Deník N* [online]. Praha [cit. 19. 4. 2021]. Dostupný na: <https://denikn.cz/317831/koronavirus-neni-sranda-uz-bych-ho-nezlehcoval-jen-hlupak-nemeni-nazory->

tuto příhodu a upozorňují na skutečnost, že profesor Pirk je kardiochirurg. Média dávala prostor kapacitám z mnoha lékařských oborů,¹⁵ zjevně z nedostatku epidemiologů a infektologů ochotných neustále mluvit před kamerami, ale i s přihlédnutím k poutavosti či naléhavosti nabízených prohlášení. Zatím neexistují obsahové analýzy, ovšem zmapovat složení a frekvenci vystupování respondentů ve vysílání by mohlo ukázat také zajímavou tendenci – pravděpodobně od širokého spektra k užšímu profilu odborníků z klíčových specializací. To vše uvádím i proto, že sami narátoři získávali podněty od různých lékařů (soustředím se teď na formování jejich osobních postojů k viru, nikoliv na to, co o něm vysílali, tedy jaké experty oslovovali pro natáčení): V rozhovorech zmiňují mimo jiné zubaře, praktické lékaře i další, zkrátka doktory, s nimiž se pravidelně setkávají coby pacienti nebo náhodně coby známí: „*Já jsem mluvila se svým ortopedem na kopci, na Špičáku, který k tomu měl postoj, že je to něco jako chřipka, případně horší chřipka. (...) Teď jsem minulý týden mluvila s doktorem, který říká: „No, ono to úplně chřipečka není.“*“¹⁶

V průběhu času se začaly nabízet zkušenosti lékařských týmů, které pečovaly o pacienty s covidem-19. Novináři se také logicky, byť to bylo obtížné a pomáhaly především osobní kontakty a náhoda, obraceli na hospitalizované; právě Česká televize byla prvním médiem, které hned 1. března 2020, kdy Ministerstvo zdravotnictví oznámilo první případy koronaviru v zemi, uskutečnilo a odvysílalo telefonický rozhovor s prvním nakaženým mužem. Jeden z kolegů se pak věnoval případu pražského taxikáře Roberta Markoviče, u něhož měla choroba velmi závažný průběh; sám popisuje, že se o detaily zajímal i kvůli tomu, aby si zpřesnil vlastní názor na rizika s koronavirem spojená: „*Byl téměř na umření v těch prvních dnech a dokázal se z toho dostat. Já sám byl zvědavý, protože jeho syna znám dlouhodobě, jak se to projevuje. Já s ním po telefonu tyhle věci řešil. Sám jsem chtěl vědět, jak se to projevuje, první příznaky a všechno. A ani tohle mě neovlivnilo v tom, abych se toho bál.*“¹⁷

Další možností, jak získávat informace, byly neformální rozhovory s natáčecími potě, co se vypne kamera v terénu nebo pohasnou světla ve studiu. Obvykle bývá novinář informován natolik, že jeho hlavní starostí při výrobě reportáže je zjednodušování vlastních vět, zkracování a výběr klíčových vyjádření

-priznava-z-karanteny-profesor-pirk/. Následoval mimo jiné střet vědců z Univerzity Karlovy, je známý jako „osm proti jedenácti“ – podle počtu signatářů té které výzvy.

¹⁵ Dalším příkladem může být molekulární genetička Soňa Peková, k níž média upnula pozornost poté, co jí stát za podivných okolností zakázal testovat lidi na covid-19. V odborné obci se začala profilovat názorem, že nový koronavirus je umělého původu. Senát autorku ničím nepodložených tvrzení nominoval na státní vyznamenání.

¹⁶ Z rozhovoru s Marcelou Augustovou 10. 6. 2020.

¹⁷ Z rozhovoru s Richardem Samkem 14. 5. 2020.

z nahraných rozhovorů tak, aby splnil danou stopáž¹⁸ příspěvku, tedy aby se do ní „vešel“. „*Já mám poprvé v životě pocit, že nevím nic víc, než vidím v těch zprávách.*“¹⁹ Redaktor zpracovává informace, zpravidla vybírá z dostatečného množství, a ve finále „odevzdává“ pomyslnou špičku ledovce. V řadě případů tuto zažitou disciplínu koronavirus proměnil. Reportérům na čas uzmul výsadu informačního náskoku i rychlejší a lepší orientace v problematice, kterou popisují (anonymnímu) publiku a často také svým nejbližším.

Při snaze o pochopení postojů novinářů je třeba vzít v úvahu, že jsou to lidé zvyklí v rámci profese pokrývat i ty nejdramatičtější události, při nichž umírají lidé (od živelních pohrom přes havárie až po válečné konflikty). Bývají cyničtí a otrlí, nikoli však bezcitní či lhostejní. Mají s čím srovnávat. Z rozhovorů s nimi vyplývá, že je máloco překvapí. To, co neviděli na vlastní oči, mají možnost sledovat alespoň v agenturních výměnách (materiálech sdílených mezi televizemi) nebo se o tom bavit s přímými svědky událostí či kolegy. K tomu se nezřídka přidávají i četné vlastní zahraniční zkušenosti – zaznamenal jsem dokonce i koronavirovou, neboť jedna z narátorek byla na služební cestě v Jižní Koreji v době, kdy tam doznívala epidemie MERS²⁰: „*Taky si pamatuju na kameramana, když jsme letěli ze Soulu, tak si ke mně přisednul a říkal mi: ‚Hele, já nevím, mně není nějak dobře, tak teď nevím, jestli mám MERS, nebo jsem nastydlý z klimatizace.‘ Tak tenhle pocit nebyl úplně dobrý a uvědomila jsem si, že i ten Honza, který prošel válečnými zónami a já nevím čím vším, tak že mu to v té hlavě chroustá. Takže spíš než s čímkoliv jiným jsem si při tom začátku té korony vzpomněla na tenhle Soul. Ačkoli ten MERS našístí nepohltil tu zeměkouli jako ten covid, tak asi to tenkrát na mě tam dopadlo víc.*“²¹

Informování o vládních opatřeních

Když zhruba před 670 lety Giovanni Boccaccio v *Dekameronu* popisoval epidemii moru, líčil, že povstal ve východních zemích, připravil je o nesčíslné množství lidí a přenášeje se bez ustání z jednoho místa na druhé, nemilosrdně šířil se na západ. Ukázalo se záhy, že proti této nemoci nepomáhá ani rada lékařů, ani žádný lék. Choroba měla sílu tím větší, že se nemoc či společný důvod k smrti přenášel na zdravé lidi nejenom hovorem a stykem s nemocnými; vyšlo najevo, že nemoc způsobovalo i to, že se někdo dotkl šatu či jiné věci, které se dotýkal nemocný. Dovolím si z období italské renesance vypůjčit ještě charakteristiku chování lidí – i ta se neobyčejně podobá dění z jara 2020. Už Boccaccio si všiml,

¹⁸ Stopáží se označuje délka trvání většiny audiovizuálních produktů – od zpravodajské reportáže až po reklamní spot. Standardní stopáž reportáže v *Událostech* se pohybuje kolem dvou minut, do nichž je započítáno i uvedení moderátorem.

¹⁹ Z rozhovoru s Leou Surovcovou 11. 5. 2020.

²⁰ MERS (MERS-CoV) = Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus.

²¹ Z rozhovoru s Hanou Vorlíčkovou 16. 5. 2020.

jak si někteří lidé vytvořili společnosti odloučené od všech ostatních, usadili se v domech, kde nebyl žádný nemocný. Někteří pak podle jeho slov byli opačného mínění a tvrdili, že nejzaručenějším lékem je užívat si, chodit za zpěvu písní a uprostřed žertů na procházky, smát se a vysmívat se všemu, co se děje. Třebaže všichni tito lidé různých názorů nezemřeli, přece jen se všichni nezachránili.²²

Realita koronavirová jako by od té morové byla vzdálená rozhodně méně než sedm století. Virus přišel z východu²³ a zpočátku vzbuzoval podobné reakce: od úzkostných až po pohrdavé. V prostředí málo známé hrozby a smíšených pocitů i počinů obyvatel se očekávalo od jednotlivých vlád, že zajistí bezpečí svých zemí a udělají vše potřebné, aby ochránily veřejné zdraví. Tuzemský kabinet pochopitelně nebyl výjimkou. Jedním z problémů ovšem od začátku byly odlišné představy mezi veřejností, odborníky a vzhledem k rizikovým skupinám možná i mezi jednotlivými generacemi o tom, co je oním „vším potřebným“.

Česko podobně jako další země zavedlo nouzovou legislativu, omezilo volný pohyb lidí, kontrolovalo své hranice, uzavřelo školy, obchody, služby. Opatření zbrzdila třeba i práci soudů, opoziční strany přišly o politickou relevanci. Krastev píše o pozdržení demokracie a pozastavení kapitalismu i o tom, že efektivita vlád byla poměřována jejich schopností změnit každodenní chování lidí. Lidé prokázali značnou ochotu tolerovat významné omezení svých práv, nicméně nehdolají tolerovat vlády, které nejsou připraveny jednat.²⁴ „*Ten strach z neznámého, něčeho, co neumím popsat, to té vládě velmi ulehčilo a ukázalo se, že Češi nebo moji spoluobčané jsou ochotni tyto restriktce vcelku v klidu a bez problémů snášet.*“²⁵ Bezprostředně po vyhlášení nejtvrdších tuzemských zákazů vyplynulo z průzkumu veřejného mínění, že je dvě třetiny Čechů považovaly – v tu chvíli – za adekvátní. S počínáním kabinetu vyjádřilo spokojenost 80 procent oslovených.²⁶

Vláda chtěla jednat rychle a stejně rychle zároveň svá rozhodnutí musela sdělovat veřejnosti. S tím „pomáhala“ (i ve svém zájmu) média. Na přímé přenosy vlastních tiskových konferencí kabinet při informování obyvatel spoléhal, což mu mimochodem v jednom z usnesení vyčetl Ústavní soud jako nedostatečné.²⁷

²² Podle pátého vydání *Dekameronu* v Odeonu, 2017.

²³ Středověká morová epidemie začala v Číně pravděpodobně v roce 1331, přes obchodní cesty se dostala mimo jiné do Evropy, kde zabíjela „až“ v letech 1347–1351.

²⁴ KRASTEVA, Ivan, 2020. *Už je zitra? Aneb jak pandemie mění Evropu*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4647-3, s. 18–29.

²⁵ Z rozhovoru s Karlem Rožánkem 3. 5. 2020.

²⁶ Průzkum agentury KANTAR CZ z 17. a 18. 3. 2020, s komentářem k dispozici na webu ČTK. Češi považují opatření za adekvátní, vládu chválí. In: *ČTK* [online]. Praha [cit. 22. 7. 2020]. Dostupné na: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/kantar-pro-ct-cesi-povazuji-opatreni-za-adekvatni-vladu-chvali/1869506>.

²⁷ Ústavní soud v souvislosti s vládním vyhlášením nouzového stavu mimo jiné konstatoval, že

Vzrostl význam hlavních televizních zpravodajských relací – nejmíc posílila pozice České televize. V neděli 15. března 2020 viděly *Události* dva miliony diváků, což byl rekord za posledních 15 let. Během celého března relaci sledovalo v průměru 1 400 000 lidí. Březnové kontinuální vysílání ČT24 zaznamenalo největší zájem diváků ve své historii.²⁸

Pro novináře to byla dosud nepoznaná výzva. Všichni narátoři bez výjimky se shodli na tom, že v komunikaci vláda selhala. Hodnotili především – podle nich – dlouhé, příliš početné a zmatené tiskové konference po jednáních kabinetu. „*Proč to není dostatečně profesionální? Proč to není připravený? Proč tam je někdo, kdo tam ze začátku něco řekne, možná připraveného, a potom improvizuje a improvizuje blbě? Proč ty výpovědi jdou proti sobě? (...) To byla přehlídka toho, jak ať už dobrý, nebo špatný rozhodnutí špatně komunikovat.*“²⁹ Příčinou takového hodnocení byl více než cokoli jiného jednoduchý fakt, že vláda jako celek a jednotliví ministři byli v kritických dnech jediným zdrojem informací. Oni představovali svá vlastní rozhodnutí, resp. rozhodnutí přijatá na základě doporučení epidemiologů (v první fázi vyhlášení zákazů). Oni měli přesně vědět, co a proč přijali a odhlasovali. V rádu desítek minut, které novinářům zpravidla zbývaly mezi koncem vládního brífinku a začátkem nejsledovanějších zpráv,³⁰ prostě nebylo možné ptát se jinde. Stejně jako lidé začali postupně srovnávat tuzemská opatření s těmi přijímanými v zahraničí, tak žurnalisté nadto porovnávali způsoby komunikace. „*Já jsem viděl šestiminutový, nebyl delší, šestiminutový rozhovor tehdy s rakouským kancléřem. Já jsem během šesti minut pochopil, aniž bych byl expert na Rakousko, nejsem člověk, který by vládl němčinou nějak mimořádně, základně se domluví, ale pochopil jsem z toho rozhovoru velice jednoduše a jasně, co rakouská vláda chystá, kdy se co otevře a za jakých podmínek a kdy se co zase zavře za jakých podmínek třeba. A říkal jsem si, že jsem za šest minut rozhovoru s kýmkoli tady v Česku nepochopil tolik jako*

---

poskytuje-li právní řád více způsobů publikace takového rozhodnutí prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, měla by jich vláda využít plně a komplexně tak, aby se o vyhlášení nouzového stavu mohl dozvědět opravdu každý. Oznámení (jen) na tiskové konferenci vhodným způsobem publikace v případě tak závažného aktu není, konstatovali soudci. Plné znění usnesení z 28. 4. 2020 je k dispozici na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2020/Pl._US_8_20_vcetne_disentu_na_web.pdf. [cit. 22. 7. 2020]

²⁸ Podíl ČT24 na celkové televizní sledovanosti dosáhl v průměru 9,5 %. Diváci nadprůměrně hodnotili také spokojenost s vysíláním.

²⁹ Z rozhovoru s Lubošem Rosim 12. 5. 2020.

³⁰ Tiskové konference nezřídka probíhaly i během vysílání hlavních zpravodajských relací. Jistě nelze po vládě spravedlivě požadovat, aby předvíдалa délku vlastního jednání a plánovala jeho začátek tak, aby skončilo v podvečer. Nicméně všechny velké televizní stanice začínají vysílat své klíčové relace přibližně ve stejný čas (mezi 18:55 a 19:30). Chce-li kabinet co nejrychleji a nejučinněji informovat lidi třeba o tom, co od nich od zítřejšího rána bude vyžadovat, pak jsou večerní zprávy snad tím nejvhodnějším komunikačním kanálem.

za jeden rozhovor s rakouským kancléřem.³¹ Význam řízení rizika (*risk management*) a rizikové komunikace (*risk communication* ve smyslu komunikace rizika) nelze nikdy přecenit.³² Narátoři shodně soudí, že české vládě se podařilo ho dokonce podcenit. Zároveň se ale jejich slova dají vykládat tak, že vládní pochybení vnímají – kategorizováno právníckou řečí – mnohem víc jako nedbalost než úmysl. „*Tady jsem vyšel vždycky na chodbu a bavil se s ostatními novináři a kolegy, jak oni pochopili tu tiskovou konferenci, zda to dává smysl, zda skutečně já jsem to pochopil správně, nebo oni to pochopili správně, nebylo to jednoduché.*“³³ Podstatným důvodem rozčarování novinářů byla starost o vlastní zpravodajskou produkci: Ta byla sice jejich, ale informační servis stál do značné míry na výrociích kritizovaných ministrů. Diváci očekávali jasné a spolehlivé zprávy, žurnalisté však často postrádali přesné vstupní informace. A dokud oni plně nepochopili jak podstatu, tak detaily sdělení, těžko ho mohli smysluplně předat dál.

Riziková komunikace je Světovou zdravotnickou organizací definována jako výměna neaktuálnějších informací, doporučení a názorů mezi experty a lidmi čelícími zdravotní, ekonomické či sociální hrozbě. Jejím nejvyšším cílem je pomoci ohroženým dělat informovaná rozhodnutí k jejich vlastní ochraně a ochraně jejich nejbližších.³⁴ Účinnější je přitom vysvětlování a snaha o sdílené porozumění než jen obhajoba a prosazování konkrétních opatření.³⁵ Efektivní zvládnutí komunikace pak zvyšuje povědomí o hrozbě samotné a může některé její aspekty umenšit. To, jak lidé chápou riziko, je stejně důležité jako nebezpečí samotné. Psychika se přenáší do fyzických činů, virtuální svět do toho reálného.

„*Když v jedenáct večer ministr zdravotnictví na tiskovou konferenci prezentuje nějaký opatření, který vláda schválila, ale teprve na xtý dotaz novinářů vlastně se dostane k tomu, že ještě neví, jestli ty hranice zítra ještě budou, nebo budou zavřeny, nebo jestli už je teda otevřeli, nebo neotevřeli. Když to neví ten člověk, který to sděluje, jak to má vědět ten novinář, který tam sedí, který z toho píše ten titulek, headline, zprávu, který to má předat dál?*“³⁶ Nepřesné výroky neinformovaných představitelů státu přitom mohou mít dopady historických rozměrů. Nelze nezpomenout případ Güntera Schabowského, čelného funkcionáře východoněmecké SED, který na tiskové konferenci 9. listopadu 1989

³¹ Z rozhovoru s Martinem Řezníčkem 3. 6. 2020.

³² ABRAMS, Eliss, M.A. Matthew GREENHAWT, 2020. Risk Communication during COVID-19. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*. 146(8), s. 1791–1794.

³³ Z rozhovoru s Martinem Řezníčkem 3. 6. 2020.

³⁴ Risk communications, 2020. In: *World Health Organization* [online]. Ženeva [cit. 24. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/emergencies/risk-communications>.

³⁵ ABRAHAM, Thomas, 2010. The Price of Poor Pandemic Communication. *British Medical Journal*. 340(7759), s. 1307.

³⁶ Z rozhovoru s Lubošem Rosím 12. 5. 2020.

zmateně vysvětloval, za jakých podmínek budou moci občané NDR vycestovat. Na otázku, od kdy opatření platí, v přímém přenosu odpověděl, že podle něj okamžitě. Sám to v tu chvíli jen odhadoval. Jeho slova urychlila pád Berlínské zdi.³⁷

Vláda zaplavila mediální prostor svými tiskovými konferencemi a následnými rozhovory ministrů. „*Těch tiskovek bylo někdy až moc.*“³⁸ Intenzita komunikace jako by nahrazovala její celistvost. „*Hodně jsme se pozastavovali nad tím, jak jednotlivé věci chtějí jako vymáhat. (...) To si myslím, že bylo nedotažený v mnoha věcech.*“³⁹ Deficit komplexnosti předkládaných sdělení se v novinářích prohluboval v průběhu epidemie. To koreluje s výsledky výzkumu veřejného mínění, přesněji tedy s trendem, který vykázal. Většina dotazovaných považovala komunikaci vlády za jasnou, srozumitelnou a dostatečnou. V polovině března se k takovému názoru klonilo 81 % dotázaných. S průběhem krize a s tím, jak vláda přestala vyhlášovat zákazy a začala představovat nabízenou pomoc občanům i firmám, se pozitivní hodnocení komunikace kabinetu výrazně snížilo. I na konci května ale převažoval příznivý pohled respondentů (63 %).⁴⁰ Do jaké míry se ve shovívavém názoru veřejnosti promítla práce novinářů, ale výzkumníci nezjišťovali. Jinými slovy, průzkum nerozlišoval, zda lidé hodnotí komunikaci vlády na základě jejich tiskových konferencí, nebo na základě toho, co viděli, slyšeli anebo četli v médiích.

Kritická reflexe vládní komunikace vycházející ze samotných základů žurnalistické práce, je výsledkem souhrnu konkrétních zkušeností, nikoliv předpokladem dotazovaných novinářů. Stejně jako se všichni pozastavili nad chaosem doprovázejícím oznamování jednotlivých vládních opatření, tak většina narátorů nabídla i shovívavější pohled na jejich podstatu. „*Je fakt, že v tom začátku jsem ani úplně si nepochybovala o tom, že ty zákazy, který byly vyhlášený, který byly docela tvrdý a drastický, ale tak se mi zdálo, že v tu chvíli mají smysl, že ve mně nevrátil červ pochybností, což se dostavilo až potom.*“⁴¹ Většina předkládaných argumentů mířila tím směrem, že v otázce rozsahu a intenzity hrozby objektivně nikdo nemohl mít stoprocentně jasno. Když se tedy novináři vžili do rolí členů vlády, byli schopni jejich přemýšlení a počínání porozumět (nesouvisí to s výše popisovanou problematikou komunikace; věcnou stránku a podstatu opatření reportéři zcela jasně odlišovali od její prezentace). Nejistota, ve které všichni žili, omlouvala, až ospravedlňovala i dílčí selhání.

³⁷ Opatření mělo platit až od druhého dne a cesty přes hraniční přechody do SRN a Západního Berlína mělo umožnit jen těm východním Němcům, kteří byli držitelé pasu (těch byla menšina). Podíl na urychlení historických událostí ale měla i média. Západoněmecká televize, sledovaná i na druhé straně zdi, odvysílala zprávu, že NDR okamžitě otevírá hranice, což nebyla pravda.

³⁸ Z rozhovoru s Hanou Vorlíčkovou 16. 5. 2020.

³⁹ Z rozhovoru s Denisou Kotkovou 17. 5. 2020.

⁴⁰ Průzkum agentury KANTAR CZ se uskutečňoval v několika vlnách. První zmiňovaná proběhla 17. a 18. 3., druhá 31. 3. a 1. 4., třetí 21. a 22. 4. a čtvrtá 25.–28. 5. 2020.

⁴¹ Z rozhovoru s Marcelou Augustovou 10. 6. 2020.

To se postupem času změnilo. Jakmile vláda přestala bořit (zakazovat) a začala tvořit (vymýšlet záchranné programy), měřítka žurnalistů se zpřísnila; přinejmenším se to ukazuje v jejich výpovědích. V postupně předkládaných programech státní pomoci nacházeli (i na základě natáčení s respondenty) nedomyšlená místa. Také ochota tolerovat přetrvávající restriktivní opatření ustupovala. Soudím, že novináři ji postupně ztráceli s tím, jak si po počátečním překvapení a soustředění na epidemii jako takovou začali uvědomovat ekonomické dopady krize, resp. vyhlášených omezení. Zčásti za tím může být i zřetelná propast mezi tím, před čím autority zpočátku při šíření koronaviru varovaly, a následnou realitou v Česku. Novináři sice explicitně uznávali, že země první vlnu nákazy zvládla (alespoň co se týká vyjádření v počtech nemocných), ale zmíněný rozpor mezi pesimistickým scénářem, kvůli kterému se zákazy přijímaly, a skutečností mohl jejich uvažování nepřímo ovlivnit.

Nadto naléhavost, s jakou kabinet lidi omezoval, byla vystřídaná váhavějším postupem při rozdělování obyvatel do skupin podle druhu nebo zákonného nástroje pomoci. To novináři vnímali velmi citlivě. „*Vlastně ta vláda jako dohání ty události. Naposledy, kdy jsem měl pocit, že události nedohání a že možná dělá věci včas, je, když byl ten týden zákazů. Od toho desátého do patnáctého března. Ale třeba ta ekonomická pomoc, tam jsou ve vleku události totálně.*“⁴² Reportéři jistě mohli být ovlivněni příběhy, které sami zaznamenávali a zprostředkovávali v reportážích, případně také vlastními očekáváními a erudicí v oboru (více narátorů se specializovalo na ekonomická témata) nebo též – opětovně – rozpory ve výročních politiků. „*Potom třeba jsme se ptali (ministryně financí, pozn. aut.) na přímou podporu živnostníků. Ne, to ne, to by bylo příliš drahé pro rozpočet. Asi za tři dny to sama navrhla. Pak jsme se měsíc ptali na to, co ty skupiny, na který se zapomnělo? Majitelé eseroček drobných, DPP, DPC. Ne, to jsou marginální skupiny, těch moc není, ti vlastně nejsou. Já jsem říkal: Paní ministryně, jako vy jste na ně zapomněli. Po měsíci, dneska, zítra sněmovna bude schvalovat podporu pro ně, jo?*“⁴³

Role televize

Vzestup sledování zpráv se v souvislosti s koronavirem stal celosvětovým trendem. Podle Evropské vysílací unie, sdružující média veřejné služby, sledovanost hlavních večerních televizních zpráv v březnu meziročně vzrostla v průměru o 20 %.⁴⁴ Ve Spojených státech aktivně vyhledávalo informace 92 % dospělých, což je o 32 procentních bodů víc než za běžných okolností. Pandemie přivedla k médiím i lidi, kteří se o zpravodajství a dění ve společnosti do té doby nezajímali: Jednou takovou skupinou jsou mladí a druhou skupinou ti nejméně vzdělaní.⁴⁵

⁴² Z rozhovoru s Petrem Vaškem 5. 5. 2020.

⁴³ Z rozhovoru s Petrem Vaškem 5. 5. 2020.

⁴⁴ Podle interního materiálu *UPDATE: COVID-19 Crisis, PSM Audience Performance*. EBU, 2020.

⁴⁵ CASERO-RIPOLLÉS, Andreu, 2020. Impact of Covid-19 on the media system. Communicative and democratic consequences of news consumptions during the outbreak. *El profesional de la información*. 29(2), s. 1-11.

S reakcemi na vlastní práci se novináři setkávali dennodenně, při natáčení i v soukromí. Zatímco zpětná vazba v číslech sledovanosti pro ně byla jednoznačně potěšující a přes deklarovanou narůstající únavu je motivovala k dalšímu úsilí, konkrétní odezvy – tváří v tvář jiným lidem – byly rozporuplné. Ačkoliv sami pracovali stále v mimořádném tempu za radikálních organizačních změn, mezi lidmi začali postupně vnímat přesycenost koronavirovou tematikou. „*Vylezli jsme ven, dávali si kafe na Jiřáku, měli jsme tam zaparkovaný štábní auto, než jsme jeli točit jinam, a ty lidi říkali: ‚Jé, vy jste z Český televize, díky, děláte to super, věnujte se tomu dál, jste přehledný.‘ ... A myslím si, že dneska už je to: ‚Lezete mi na nervy.‘ To je to sdělení.*“⁴⁶ Rozlišit přitom, nakolik je taková odezva způsobená samotným koronavirem, případně státními zásahy nebo čistě zpravodajským pojetím událostí, už nedokázali. Ostatně jednotvárnost začali pociťovat sami, byť dál podávali nadstandardní výkony. Zdá se ale, že zároveň cítili potřebu svou práci bránit. V týchž rozhovorech, v nichž přiznávají zemdlenost fyzickou i tematickou, současně připomínají, že neměli o čem jiném natáčet. Argumentem k takovému tvrzení nepochybně mohlo být to, že jiná relevantní agenda se od začátku března 2020 v podstatě neobjevila. A pokud ano, vždy byla do nějaké míry ovlivněna – častěji však přímo podmíněna – děním souvisejícím s pandemií. „*Myslím si, že už je toho moc i z naší strany. (...) Na druhou stranu jsme se snažili to nějak vysvětlit tak, aby ty lidi informace měli. Pokud zkusí Události celý, tak doufám, že si udělali nějaký vyvážený názor.*“⁴⁷

Někteří naratoři se snažili ukotvit zpětnou vazbu, kterou získávali, v mnohem širším kontextu. Hledali paralely mezi různými mimořádnými událostmi a reakcemi společnosti. „*Měli jsme tady protiromský demonstrace, takže frustrace šly přes Romy, pak šly frustrace přes uprchlíky, teď máme tady frustrace přes lidi, kteří onemocněli covidem, protože určitě byli v zahraničí. Všechny ty závisť a všechno to, si myslím, že prostě vyplavalo. A nemyslím, že vyplavalo jenom to dobré.*“⁴⁸ Sociologickou a politologickou dimenzi uvažování pravděpodobně vedle předchozí zkušenosti zčásti formují i aktuální výroky a kroky zvolených reprezentantů země. Koneckonců řada evropských vlád se snažila zobrazovat covid-19 jako druhý příchod tří předchozích krizí, které v uplynulé dekádě otrásly starým kontinentem, což byly terorismus, finanční a uprchlická krize,⁴⁹ aby tím posílily vlastní pozici a legitimizovaly přijímaná opatření včetně uzavírání hranic a nasazování technologií pro sledování občanů, byť třeba v podobě zpětného monitoringu jejich pohybu. „*Já se trochu obávám toho, aby pokud by se tady ekonomické problémy táhly déle, a tohle už může být přímý důsledek té*

⁴⁶ Z rozhovoru s Michaelou Novákovou 17. 5. 2020.

⁴⁷ Z rozhovoru s Denisou Kotkovou 17. 5. 2020.

⁴⁸ Z rozhovoru s Leou Surovcovou 11. 5. 2020.

⁴⁹ KRÁSTEV, Ivan, 2020. *Už je zítřka? Aneb jak pandemie mění Evropu*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4647-3, s. 20.

krize, aby ten sklon k extremismu jakémukoli u nás nebyl přijatelnější, více přítomný než v minulých letech. Z toho mám trochu strach. Myslím si, že tady před tou krizí byly na pováženou některé tendence viditelné, že ta krize je může trochu ještě umocnit.“⁵⁰

To, aby v lidech nezůstal strach, který by posílil extremistické tendence, je sdílenou obavou více narátorů. Den co den tak budou muset dál zvažovat, jak tvořit pandemické zpravodajství, aby zodpovědně informovali, ale zároveň sami strach nešířili. „*Vezmi si, blíží se volby a ti politici možná budou furt chtít v tom nějakým způsobem jet, že chtěj zachraňovat svět. Možná jim krávdíme, možná se snaží pomoci, ale já se bojím toho, že fakt to budou udržovat nějaký to napětí.*“⁵¹ Pokud byla v počátečních dnech a týdnech epidemie v Česku při snaze televize o včasné a úplné informování veřejnosti pochopitelná výrazná závislost na informacích z vlády, pak by měla ustoupit. Z velké části se to stalo a vysílatel veřejné služby drží vysoký standard reportování, který diváci oceňují.⁵² Prostor pro ještě větší odstup ale možná zůstává. Stejně tak zůstává otázkou, zda natolik mimořádnou a neustále se vyvíjející událost, jakou je pandemie, stačí zpravodajsky pokrývat, nebo je třeba ji průběžně odkrývat. Všem médiím nějakou dobu trvalo, než začala kritičtěji prezentovat zejména počty nakažených. „*Se mi ozvala jedna paní doktorka z hygieny, se kterou kdysi v Liberci, když jsem krajánkovala, tak jsme spolu hodně točily. Dnes je to dáma v penzi. Jako hrozně volala po tom, ať nešíříme paniku, ať hrozně uvážlivě informujeme o těch číslech, že jo, že ty čísla samy o sobě moc nevyovídají, že vždycky je potřeba je k něčemu vztáhnout.*“⁵³ Dlouho byla média jen zrcadlem úředně zveřejňovaných dat. Postupně přístup změnila. Udělal to i sám stát, když po pár týdnech zavedl pravidelné brífinky Ústavu zdravotnických informací a statistiky, který nabízel analýzu dat, a nikoliv jenom jejich politický či epidemiologický komentář.

Kodex České televize v jednom z článků věnovaných referování o kritických situacích mimo jiné uvádí, že je nezbytné, dokud taková situace trvá, přednostně věnovat pozornost prognóze a aktuálnímu vývoji události, včetně následků, a až poté analýze příčin a důsledků.⁵⁴ Při absurdně doslovném výkladu takového ustanovení a s přihlédnutím k vývoji epidemie v době pořizování rozhovorů by bylo možné první kritickou zmínku odvysílat nejdříve tak za rok (odhadem a v nadsázce). Kvůli tomu pasáž z kodexu nezmiňuji, dokresluje však normativní předpoklad rozdílu mezi standardním zpravodajstvím a informováním

⁵⁰ Z rozhovoru s Martinem Řezníčkem 3. 6. 2020.

⁵¹ Z rozhovoru s Richardem Samkem 14. 5. 2020.

⁵² Na škále od 1 do 10 získal v diváckém průzkumu zpravodajský kanál ČT24 průměrné hodnocení 8,8.

⁵³ Z rozhovoru s Marcelou Augustovou 10. 6. 2020.

⁵⁴ Kodex České televize, 2003. In: *Česká televize* [online]. Praha [cit. 23. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-5-pece-o-informace-ve-zpravodajstvi-a-aktualni-publicitice/>.

během mimořádných situací. Ukázalo se to i během nynější krize. Zpočátku dominoval zpravodajský servis, přinášení nejnovějších čísel, vládních opatření, příběhů nakažených a příběhů ohrožených (příspěvky o nedostatku ochranných pomůcek v první linii). Ať už byly dílčí úvahy narátorů jakékoli, všichni si uvědomovali vlastní odpovědnost a dosah zpravodajství, které dennodenně předkládali a předkládají veřejnosti: čím větší intenzita (čím víc minut v hlavní zpravodajské relaci), tím větší dopad. „*Tady někde začíná být ten moment, kdy lidi si uvědomí nejenom, že se něco děje, ale začnou se podle toho chovat. Fakt si nemyslím, že změna chování společnosti byla ať už na základě vyhlášení nouzového stavu, nebo na základě nějaké ne úplně přesvědčivé tiskovky, ať už ne úplně přesvědčivé působícího premiéra, nebo ne úplně přesvědčivé působícího ministra zdravotnictví. Já si myslím, že v tomhle to bylo opačně. (...) To bylo to, jaký obrovský důraz, pro mě jako novináře zcela pochopitelný zpravodajský důraz, tomu dala média a hlavně teda ta média, která vysílají ty velké večerní televizní zprávy.*“⁵⁵ Měl být vysílatel veřejné služby od začátku kritičtější? Prevažuje v době celonárodní tísně (resp. globální krize s dopadem na celé státy) nějaký vyšší princip, který velí neoslabovat pozici vlastních autorit, jež vydávají nařízení o ochraně veřejného zdraví? A zároveň zůstat tak daleko od propagandy, jak jen si každý dovede představit?

Nevyřčené myšlenky pravděpodobně ovlivňovaly tvorbu mnohých žurnalistů během referování o pandemii. Implicitní rozvahy ale v rozhovorech zhmotnil jen zlomek narátorů. „*Kolikrát jsme seděli a říkali si: ‚Co za tím je, nejsme tady už fakt jen jako nějaký loutky pro něco jiného?‘ I tohle jsme řešili. Myslím, že teď je ta doba, kdy jsme nalomení – nejen novináři, ale i veřejnost – v tom, co teda, jestli všechna ta opatření byla v pořádku.*“⁵⁶ Domnívám se, že téma role médií v době krize je nyní znovu otevřeno, jakkoliv mnohovrstevnatý může být už jen samotný pojem krize a jakkoliv odlišné mohou být představy o tom, zda byl koronavirovými událostmi zcela naplněn. Je to období nejistoty? Je to zlomová éra? Doba, kdy je třeba rozhodnout, co dál? Na konci krize bude změna. A bude také prostor pro důkladnou obsahovou analýzu vysílaného zpravodajství, která může změnit přístup ke krizi příští. Určitě nezmění odpověď na otázku, zda mají být vláda a státní úřady pod kritickým drobnohledem médií, může ale nabídnout komplexnější zhodnocení dopadu na respektování nařízení autorit, případně posilování či oslabování klíčové role vlády jako takové.

Závěr

Pandemie covidu-19 výrazně zasáhla do životů lidí na celé planetě. V době pořizování rozhovorů pro tento text se oběti počítaly na statisíce, teď jsou to čtyři miliony. Číslo nelze marginalizovat ani v globálním měřítku téměř osmi-miliardové populace. Hrozba představovala bezprecedentní výzvu i pro média.

⁵⁵ Z rozhovoru s Lubošem Rosim 12. 5. 2020.

⁵⁶ Z rozhovoru s Leou Surovcovou 11. 5. 2020.

Lidé s příchodem krize očekávali zpravodajství, které jim pomůže zorientovat se v záplavě čísel a vládních nařízení, chtěli odpovědi na otázky, jak se mají chovat, případně kdo jim pomůže a kdy. Toho si novináři byli vědomi – stejně jako zodpovědnosti za nešíření paniky.

Z rozhovorů s deseti redaktory a moderátory ČT vyplynulo, že si žurnalisté s určitým odstupem uvědomili, že sedí ve vlaku rozjetém zběsilou rychlostí; hodnoceno zpětně by ho bývali zřejmě dřív přibrzdili. Pohled z bočního okénka na rychle se míhající události ale postupně obohatili i o výhled dopředu, ohlédnutí dozadu a nakonec i pohled z výšky na vlak samotný. Jedním z dílčích, praktických dokladů tohoto vývoje je třeba ústup od prezentace souhrnného počtu všech odhalených případů nákazy koronavirem v Česku k výstižnějšímu údaji o aktuálně nakažených; první číslo totiž nikdy neklesne... Z rychlíku se stal spěšný spoj a nakonec vlak osobní, častěji zastavující a poskytující prostor k zamyšlení. Na takových zastávkách bylo možné hledat i dobré zprávy a příběhy úspěchů v boji s epidemií.

Pokud novináři o vlastní práci pochybovali, vždy také byli ochotni její výsledky hájit. Průměr ke známé Churchillově charakteristice demokracie je snad patetický, ale výstižný: Naše zpravodajství možná bylo tím nejhorším, ovšem mimo všechna ta ostatní.⁵⁷

Provedený výzkum charakterizuje skutečnost, že zkoumal nehistorickou událost. Nehistorickou v tom smyslu, že se stále ještě vyvíjela, což ostatně platí doteď, a patřila mnohem víc do přítomnosti než do nedávné minulosti. Vykreslovat nějakou událost jako závažnější a dramatictější, než odpovídá skutečnosti, lze jistě oprávněně nazvat přeháněním. Na druhou stranu mapovat neznámé, a tudíž nepředvídatelné riziko, o němž mluví celá populace, to je jistě pochopitelné. Oslovení novináři oscillovali mezi bojem proti strachu a informováním o strachu.

Pokud stát na základě nynějších zkušeností přepisuje pandemické plány, mohly by stejné události přispět i k redefinování vnitřních směrnic mediálních domů, nebo ještě lépe vyústit přímo ve zpracování konkrétních instrukcí platných pro výrobu zpravodajství v době ohrožení veřejného zdraví. *Kodex České televize* obsahuje několik ustanovení věnovaných kritickým situacím.⁵⁸ Jsou nadmíru obecná a velmi zjednodušeně konstatováno kladou důraz na to, aby takovou situaci televize nepodcenila. Během nynější krize ale vyvstal problém přesně opačný.

⁵⁷ „V tomto světě hříchů a trápení už bylo mnoho vyzkoušeno mnoho způsobů vládnutí a další teprve budou. Nikdo nepředstírá, že demokracie je dokonalá nebo vševedoucí. Vlastně bylo řečeno, že demokracie je tím nejhorším způsobem vládnutí až na všechny ty ostatní, které už byly vyzkoušeny.“ (Winston Churchill, 11. listopadu 1947; podle <https://winstonchurchill.org/resources/quotes/the-worst-form-of-government/>)

⁵⁸ Za kritické situace považuje zejména válečné konflikty, teroristické činy, násilné střety, přírodní katastrofy, technologické nebo dopravní havárie. Šíření nakažlivé nemoci explicitně nezmiňuje.

Vzletně a obecně formulovaný kodex jistě bude platit za všech okolností, ale nemusí se v každé situaci stát použitelným vodítkem. Místo nenapadnutelných univerzálních moudrů je třeba pro každou situaci zkoncipovat soupis jasných doporučení, která se mohou průběžně aktualizovat. Koho se ptát, jaké dotazy pokládat, jaké zdroje používat, co je žádoucí natáčet a zobrazovat, kdy je vhodné častěji rekapitulovat dosavadní vývoj, než akcentovat denní události – to jsou jen některé z aspektů, které by měly být v odlišné krizi odlišně vymezeny. Ačkoli všichni narátoři v rozhovorech zmiňovali nejistotu, nikdo explicitně nehledal inspiraci, pomoc či pomyslnou kotvu v jakýchkoli psaných, sdílených a respektovaných pravidlech. Dost možná proto, že žádná použitelná ani neexistovala.

Vztah tradičních médií k sociálním sítím, které novináři sledují,⁵⁹ by mohl být také upraven – obzvláště v krizových situacích. Klasická média, definovaná mimo jiné menším stupněm závislosti na internetu, pohlíží na sociální sítě s oprávněným pocitem ohrožení své vlastní pozice. Odmítají se přitom smířit s popularitou nových informačních kanálů i z toho důvodu, že dosud nepodléhají srovnatelné regulaci a že publikovat na nich nevyžaduje v zásadě ani čas, ani odbornou erudici, na což sama tradiční média musejí vynakládat největší prostředky. Evoluci ale nezastaví, místo toho ji vlastním přičiněním urychlují. Logickou snahu vymezit se precizním a spolehlivým zpravodajstvím a udržet si věrné publikum doplňují obsedantní potřebou nonstop sledovat paralelní svět na sociálních sítích a tamní trendy zrcadlit ve vlastním obsahu. Byť s náležitou péčí upravené, nezřídka dokonce uvedené na pravou míru, získávají „zprávy“ ze sociálních sítí váhu, která jim nenáleží.

Dosud jsme v souvislosti s pandemií covidu-19 svědky jen průběžného vyhodnocování toho, co se děje, nikoli ucelené analýzy. Čekáme na nějaký konec, který by posílil relevanci poptávaného rozboru, ať už bude takový konec čistě medicínský (díky postupu očkování nebo dostatečné imunizaci velké části populace), anebo půjde o konec v důsledku většinové společenské shody na tom, že jsme se s virem naučili žít. Bez zavřených škol, zato s otevřenou myslí.

⁵⁹ Nejsou míněny samotné profily tradičních médií na sítích a snaha o komunikaci vlastního obsahu těmito kanály.

Použité zdroje / References

ABRAHAM, Thomas, 2010. The Price of Poor Pandemic Communication. *British Medical Journal*. 340(7759), 1307.

ABRAMS, Eliss, M.A. Matthew GREENHAWT, 2020. Risk Communication during COVID-19. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*. 146(8), 1791–1794.

BOCCACCIO, Giovanni, 2017. *Dekameron*. Vydání v Odeonu páté. Praha: Odeon. ISBN 978-80-207-1776-4.

CASERO-RIPOLLÉS, Andreu, 2020. Impact of Covid-19 on the media system. Communicative and democratic consequences of news consumptions during the outbreak. *El profesional de la información*. 29(2), 1-11.

CUSHION, Stephen, 2012. *Television Journalism*. London: Sage. ISBN 978-1446207413.

Kodex České televize, 2003. In: *Česká televize* [online]. Praha [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-5-pece-o-informace-ve-zpravodajstvi-a-aktualni-publicistice/>.

KRASTEV, Ivan, 2020. *Už je zítra? Aneb jak pandemie mění Evropu*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4647-3.

Obavy veřejnosti o zdraví spojené se šířením koronaviru a finanční situace domácností – Naše společnost – speciál – červen 2020, 2020. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha, 10. 7. 2020 [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5229-obavy-verejnosti-o-zdravi-spojene-se-sirenim-koronaviru-a-financni-situace-domacnosti-nase-spolecnost-special-cerven-2020>

Rozhovory

Rozhovor autora s Karlem Rožánkem 3. 5. 2020.

Rozhovor autora s Petrem Vaškem 5. 5. 2020.

Rozhovor autora s Leou Surovcovou 11. 5. 2020.

Rozhovor autora s Lubošem Rosím 12. 5. 2020.

Rozhovor autora s Richardem Samkem 14. 5. 2020.

Rozhovor autora s Hanou Vorlíčkovou 16. 5. 2020.

Rozhovor autora s Michaelou Novákovou 17. 5. 2020.

Rozhovor autora s Denisou Kotkovou 17. 5. 2020.

Rozhovor autora s Martinem Řezníčkem 3. 6. 2020.

Rozhovor autora s Marcelou Augustovou 10. 6. 2020.

O autorovi

Mgr. et Mgr. Jan Šenkyř, absolvent studijního oboru Orální historie – soudobé dějiny na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Jeden z editorů Událostí, hlavní zpravodajské relace České televize.

E-mail: senkyr@me.com